

А ПРАВДА ВАС ВІЛЬНИМИ ЗРОБИТЬ

І пізнасте правду -
а правда вас вільними зробить!
Св. Івана 8.32

1. Кураш - відпочинкова оселя князів Гольшанських

Село Кураш (в минулому і Кураж, і Куразь) знаходиться на правому березі річки Горинь. Як місто Дубровиця, с.Висоцьк, належить до найдавніших поселень Пригориння і свої витoki бере в сивій давнині. Польські історики другої половини XIX ст. висували наукову думку, що поселення на порозі нашої історії було столицею дулібів.

Підставою для цієї гіпотези стало правдане городище у вигляді чотирикутника в лісі поруч Кураша. Городище обнесене трьома земляними валами висотою до 6 метрів. За першою оборонною лінією знаходився другий ряд, а між цими двома і третім рядом був глибокий рів, заповнений водою. Це оборонне городище не княжої доби Руси-України - належало воно ще до часу початків об'єднання племен. Під час розкопок було знайдено тут ряд правдань кераміки, ніж у вигляді серпа, але без нарізів. На цьому городищі наприкінці XIX ст. було зрубано велетенський дуб, і по вичисленню верств приросту мав він за 900 років. Отож городище має ще раніші свої витoki.

Польський дослідник Осовський від того городища виводив і назву оселі Кураш: і значення цього слова потрібно, на його думку, шукати у мові дулібів чи інших племен, що населяли Погориння.

Окрім того, було знайдено і ряд кам'яних знарядь праці, що дають нам підставу стверджувати про наявність людського життя в цій мальовничій місцевості в доісторичну добу. Місцева чарівна природа пізніше також притягала до себе на куражі, тобто розваги, князів Гольшанських-Дубровицьких, які перетворили його у свою відпочинкову оселю, і, на думку автора цих рядків, саме це основне призначення оселі було перенесено на її назву. Підвищена місцевість, покрита зеленими лісами, Горинь з лугами, застеленими барвограєм квітів, багата флора і фауна стали місцем куражів князів Дубровицьких - поповання, банкетів, розваг, тому це слово мусило закріпитись у назві оселі. Правдивість цієї нашої думки підтверджено тим, що біля сіл Понора, Майків, Жаворів, Дольськ, Глубичок, Мілятин, Садок і інших Острозького повіту ще в XIX ст. знаходились мальовничі лісові урочища під назвою Кураж, де любили відпочивати, веселитись їх мешканці.

На нашу думку, давнє оборонне городище використовували і князі Гольшанські-Степанські для власної безпеки своєї і місцевих підданих, коли перебували тут, тому тримали в Кураші постійну залозу.

Навколо городища знайдено багато уламків

вколишнім світом.

З археологічних знахідок срібних і золотих монет, знайдених в околиці села, довідуємось про торговельні зв'язки мешканців цієї відпочинкової княжої оселі з далекими містами Візантії і Західної Європи. Після родинного поєднання князів Гольшанських і Степанських Кураж належав до Степанського ключа їх маєтків, а в першій половині XVI ст. бачимо у власності князів Острозьких, коли то польський король Сигизмунд Старий надав поселення К.І. Острозькому, про що дізнаємось з грамоти короля 1520 року. Останній ординат острозьких маєтків маршалок Великого князівства Литовського князь Януш Сангушко 1753 року роздарував добра ординації різним магнатам, Степанський ключ-маєтків з Куражем дістався кн.Іосифу Любомирському, а від них потрапив в дім Кошовських, які залишилися його власниками до першої світової війни.

Маємо пам'ятати, що не тільки одними куражами (розвагами) жили наші князі, серед їх родів знаходимо подвижників святої нашої віри у чернецтві і ігуменстві, святу Уляню Гольшанську, будівничих монастирів і храмів Божих, в яких завдяки ним віками горіла свічка віри святого українського православ'я. Їх коштом було вибудовано у їхній волості цілий ряд святинь в Пригоринні, серед них і в Кураші. Найімовірніше,

рубний храм лише з пізніше надбудованою в XIX ст. дзвіницею, з якої давні дзвони кликали своїм мелодійним співом до служб Божих вірних.

Про давність церкви Преображення Господнього в Кураші свідчив збережений в церковному архіві перелік його настоятелів, від 1712 року починаючи. Згідно з цим переліком, служили в храмі отці: Степан Рабович 1712-1745 рр., Василь Шпаковский 1741-1768 рр., на початку як другий священник Діонісій Загоровський, а з 1768 р. по 1809 р. як самостійний душпастир. В нього з 1752 р. другим священником був його син Симон Загоровський, по смерті батька в 1809 р. стає аж до 1820 р. самостійним священником, його ж син Іван Симонович Загоровський був з 1820р. по 1831 р. настоятелем, помер від холери. На той час парафія була під наглядом бережницького священника Якова Симоновича Медвидовського - брата настоятеля, Євстахій Медвидовський - 1831-1835 рр., Лука Сакович - 1836-1864 рр., Павло Лукович Сакович - 1865-1879 рр., Іван Ненадєвич - 1879-1880 рр., Євстахій Володимирський - 1880-1881 рр., Іван Война - 1881-1885 рр., а з 1881 р. - Микола Левитський, спочатку як другий священник, а з 1885 року на самостійній службі.

Храм Преображення Господнього від часів князів Гольшанських славився багатством предметів свого церковного мистецтва, давнім мистецьким триярусним іконостасом, багатством і оригінальністю духовної спадщини, безцінним архівом і бібліотекою, богослужбовими книгами.

Зберігалось тут відоме рукописне Євангеліє з дарчим написом, який, на думку автора, ще раз підтверджує побудову святині ще в часи князя Юрія Гольшанського (помер 1529 року). В Євангелії зберігалась така рядка: «В літо 1548 року я раб Божий солтан (ця посада прирівнювалась до посади волосного старшини — В.Р.) Софоній Шпраський з панією своєю Марією сее Євангеліє наше жертвую, де буде на престолі Божому лежати, має настоятель храму того за душі наші Бога милостивого просити».

Окрім правдань рукописного Євангелія, в храмі знаходилось ще 15 давніх стародруків богослужбових книг: Літургікон, 1727 р., Євхологон, 1736 р., Тріодіон, 1767 р., Тріодь цвітна, 1768 р., Євангеліє, 1771 р., ряд інших, майже всі вони були видані отцями василіанами в Почаївській друкарні.

Храм Преображення Господнього в Кураші ще і в 1944 році являв собою велику скарбницю нашої духовної спадщини. Подаємо, за документами держархіву Рівненської області, перелік найбільш цінних предметів церковного мистецтва, вони всі були створені народними митцями і наскрізь мали національний зміст: напрестольні хрести - 4, дарохранильніця - 1, чаші - 2, запрестольний хрест - 1, фелони з епітрахлями - 15, підризників - 6, кадильниць - 2,

ко-більшовицького варварства 1970 року.

В усі часи парафія в с.Кураш процвітала, і про це свідчить не тільки духовне багатство храму, а й велика національно-релігійна свідомість вірних. В роки польської окупації 1920-1939 рр., на відміну від інших навколишніх сіл, окрім містечка Бережниця, в Кураші з початком національно-релігійного відродження була народна духовна течія серед вірних. В 20-30-х роках тут активно діяла філія «Прогресива», найсвідоміші селяни були членами Товариства ім. Петра Могили з осідком в Луцьку, яке боронило святе українське православ'я від омосквлення, окатоличення, працювала хата-читальня, діяв прекрасно організований хор, який виконував духовні піснесліви в храмі, прикрашаючи богослужіння, народні, стрілецькі пісні на різних українських здвигах, основою якого була місцева молодь, виховувалась священником-патріотом отцем Власієм Пашкевичом. В цьому духовному середовищі виховувалась національно свідомою молоддю, з якої виийшли борці за волю України, котрі в лавах ОУН-УПА захищали нашу свободу і незалежність.

Отця Власія Пашкевича по другому приході московсько-більшовицьких визволителів було заарештовано енкаведистськими катами в дуже підступний спосіб. В ніч напередодні свята Різдва Христового енкаведисти, переодягнені в форму українських повстанців, забрали його з дому, про це дізнаємось з рапорту Дубровицького благочинного о. Івана Кришлиновича на ім'я уповноваженого в справах РПЦ при Рівненському обліковикомі: «Вважаю своїм обов'язком донести, що в ніч з 6 на 7 січня настоятель церкви с.Кураш Дубровицького району священник Пашкевич Власій невідомими озброєними особами забраний з дому невідомо куди і до цього часу не повернувся 10.01.1945 р.».

З документів держархіву Рівненської області дізнаємось, що цей видатний священник-мученик провів 10 років в радянських концтаборах і лише 1955 року повернувся додому.

Настоятелями храму Преображення Господнього в Кураші указом за № 2808 від 22.09.1948 р. єпископа Волинської і Рівненської єпархії в Луцьку призначено о.Іосифа Шубу.

Запхавши в злочинний спосіб відомого і улюбленого настоятеля о.Власія Пашкевича і замінивши його на парафії о.Іосифом Шубою, московсько-більшовицькі атеїсти розпочали шалений наступ на правданно святою в Кураші.

Із висновку уповноваженого дізнаємось, що в церкві постійного священника немає, парафія обслуговувалась за сумісництвом іншими священниками, а з 1959 року церковні служби припинились, вірні ходять до храму в с.Бережниця за 4 км. Приміщення церкви планують використати після переобладнання під сільський клуб.

Після цього відповідного висновку і подання рішенням Рівненської обласної ради депутатів

ких-Дубровицьких, які перетворили його у свою відпочинкову оселю, і, на думку автора цих рядків, саме це основне призначення оселі було перенесено на її назву. Підвищена місцевість, покрита зеленими лісами, Горинь з лугами, заселеними барвограєм квітів, багата флора і фауна стали місцем куражів князів Дубровицьких - полювання, банкети, розваги, тому це слово мусило закріпитись у назві оселі. Правдивість цієї нашої думки підтверджено тим, що біля сіл Понора, Майків, Жаворів, Дольськ, Глубичок, Мілятин, Садох і інших Острозького повіту ще в XIX ст. знаходились мальовничі лісові урочища під назвою Кураж, де любили відпочивати, веселитись їх мешканці.

На нашу думку, давнє оборонне городище використовували і князі Гольшанські-Степанські для власної безпеки своєї і місцевих підданих, коли перебували тут, тому тримали в Кураші постійну залозу.

Навколо городища знайдено багато уламків будівельного каміння, тому наші князі напочатку укріпили земляні вали дубовими частоколами, а пізніше - мурованими стінами зі спостережними вежами, з яких князі дружинники оглядали і контролювали водний шлях по Горині.

Навоколишні ліси своєю зеленою пеленою закривали від чужих очей цю княжу оселю з суші, і лише водний шлях до Прип'яті через Горинь поєднував Кураш, Дубровицю з родинним гніздом князів, Висоцьк - цей княжий Вишгородок - з на-

першій половині XVI ст. бачимо у власності князів Острозьких, коли то польський король Сигизмунд Старий надав поселення К.І. Острозькому, про що дізнаємось з грамоти короля 1520 року. Останній ординат острозьких маєтків маршалок Великого князівства Литовського князь Януш Сангушко 1753 року роздарував добра ординації різним магнатам, Степанський ключ маєтків з Куражем дістався кн.Іосипу Любомирському, а від них потрапив в дім Кошовських, які залишались його власниками до першої світової війни.

Масмо пам'ятати, що не тільки одними куражами (розвагами) жили наші князі, серед їх родів знаходимо подвижників святої нашої віри у чернецтві і ігуменстві, святу Улянію Гольшанську, будівничих монастирів і храмів Божих, в яких завдяки ним віками горіла свічка віри святого українського православ'я. Їх коштом було вбудовано у їхній волості цілий ряд святинь в Пригоринні, серед них і в Кураші. Найімовірніше, місцевий храм Преображення Господнього в кінці XV - на початку XVI ст. своїм коштом будував князь Юрій Гольшанський - великий будівничий наших святинь, щедрий їх жертводавець, а майстрами і архітекторами були місцеві поліські зодчі, які і створили цей безцінний архітектурний шедевр, що мало не влав на поч. 70-х років від рук атеїстичних варварів.

Святиню вбудували з вибраного пуцанського дерева, і в плані будова являла собою триз-

Софоній Шпраский з панією своєю Марією сестрою Свангеліс наше жертвою, де буде на престолі Божому лежати, має настоятель храму того за душі наші Бога милостивого просити».

Окрім давнього рукописного Євангелія, в храмі знаходилось ще 15 давніх стародруків богослужбових книг: Літургікон, 1727 р., Євхологон, 1736 р., Тріодіон, 1767 р., Тріоді цвітна, 1768 р., Свангеліс, 1771 р., ряд інших, майже всі вони були видані отцями василіанами в Почаївській друкарні.

Храм Преображення Господнього в Кураші ще і в 1944 році являв собою велику скарбницю нашої духовної спадщини. Подасмо, за документами держархіву Рівненської області, перелік найбільш цінних предметів церковного мистецтва, вони всі були створені народними митцями і наскрізь мали національний зміст: напрестольні хрести - 4, дарохранильниця - 1, чаші - 2, запрестольний хрест - 1, фелони з епітрахиліями - 15, підризники - 6, кадильниця - 2, хоругви з тканини - 10, металічних - 2, напівкадил - 2, семисвічник - 1, хрестів виносних - 3, книг богослужбових - 27, дзвонів - 3, ікон різної величини - 65. Переважаюча більшість металевих церковних предметів були срібні, срібновишукані, а серед безцінних святих образів зберігалися знамениті «Рай» і «Пекло».

Ці образи належали до світових шедеврів народного іконопису і стали, як і вся духовно-мистецька скарбниця храму, жертвою московсь-

дізнаємось, що цей видатний священик-мученик провів 10 років в радянських концтаборах і лише 1955 року повернувся додому.

Настоятелями храму Преображення Господнього в Кураші указом за № 2808 від 22.09.1948 р. єпископа Волинської і Рівненської єпархії в Луцьку призначено о.Іосипа Шубу.

Запхавши в злочинний спосіб відомого і улюбленого настоятеля о.Власія Пашкевича і замінивши його на парафії о.Іосипом Шубою, московсько-більшовицькі атеїсти розпочали шалений наступ на прадавню святиню в Кураші.

Із висновку уповноваженого дізнаємось, що в церкві постійного священика немає, парафія обслуговувалась за сумісництвом іншими священиками, а з 1959 року церковні служби припинились, вірні ходять до храму в с.Бережниця за 4 км. Приміщення церкви планують використати після переобладнання під сільський клуб.

Після цього відповідного висновку і подання рішенням Рівненської обласної ради депутатів трудящих № 1079 від 23 вересня 1961 року прадавню святиню знято з реєстрації, тобто віддана на руки комуністичних злочинців, а сумнозвісна рада в справах РПЦ в Москві своєю постановою (протокол № 16 від 26 жовтня 1961 року) затвердила зняття з реєстру, позбавлення охоронного паспорту храму.

*Володимир РОЖКО,
історик-архівіст,
м.Луцьк*